

**TURKMANISTON – XORAZM – QORAQALPOG‘ISTON –
QOZOG‘ISTON YO‘NALISHIDA TURISTIK YO‘LAK**

Muhsina Jo‘raboyeva

Annotatsiya: Mazkur maqolada Markaziy Osiyoning turizm salohiyatini oshirish maqsadida ishlab chiqilgan yangi transchegaraviy yo‘nalish — “Turkmaniston – Xorazm – Qoraqalpog‘iston – Qozog‘iston” turistik yo‘lagining iqtisodiy, madaniy va ekologik ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, mazkur loyiha doirasida turizm infratuzilmasini rivojlantirish, transport-logistika tizimini yaxshilash, hududlararo hamkorlikni kengaytirish, tarixiy va madaniy meros obyektlarini saqlab qolish, ekologik barqarorlikni ta‘minlash masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: turizm yo‘lagi, transchegaraviy hamkorlik, Xorazm, Qoraqalpog‘iston, Qozog‘iston, Turkmaniston, Ipak yo‘li, madaniy meros, barqaror turizm, mintaqaviy integratsiya.

Kirish

So‘nggi yillarda Markaziy Osiyo mintaqasi xalqaro turizm xaritasida tobora muhim o‘rin egallamoqda. O‘zbekiston, Turkmaniston, Qozog‘iston va Qoraqalpog‘iston Respublikasini bog‘lovchi yangi turistik yo‘laklarning tashkil etilishi bu jarayonni tezlashtirmoqda. Ushbu davlatlar geografik, tarixiy va madaniy jihatdan bir-biriga uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni birlashtiruvchi asosiy omil — Buyuk Ipak yo‘li merosidir. 2024-yilda mintaqaviy hamkorlik doirasida “Turkmaniston – Xorazm – Qoraqalpog‘iston – Qozog‘iston” yo‘nalishi bo‘yicha yagona turistik yo‘lak ishlab chiqildi. Mazkur loyiha Markaziy Osiyo davlatlarining turizmni rivojlantirish, iqtisodiy integratsiyani kuchaytirish, tarixiy merosni asrash hamda ekologik barqarorlikni ta‘minlash yo‘lidagi birgalikdagi harakatlarini mujassam etadi. Bu yo‘nalish qadimiy Ipak yo‘lining g‘arbiy tarmoqlari bilan uyg‘unlashib, tarixiy shaharlardan boshlab zamonaviy transport tizimlari orqali bog‘lanadi. Loyiha doirasida yo‘l bo‘ylab joylashgan madaniy yodgorliklar, tarixiy shahar markazlari, ekologik landshaftlar va zamonaviy turizm infratuzilmasi yagona tizimga keltirilmoqda.

Yo‘nalishning shakllanish omillari

“Turkmaniston – Xorazm – Qoraqalpog‘iston – Qozog‘iston” yo‘nalishi geografik jihatdan Markaziy Osiyoning g‘arbiy qismidan o‘tadi. Bu hududlar tarixan bir-biri bilan iqtisodiy, savdo va madaniy aloqalarda bo‘lgan. Amudaryo vodiysi va Ustyurt platosi orqali o‘tgan qadimiy karvon yo‘llari bu mintaqani Ipak yo‘lining muhim tarmog‘iga aylantirgan. Bugungi kunda turistik yo‘lakni shakllantirishda quyidagi omillar asosiy rol o‘ynamoqda:

1. Tarixiy merosning boyligi. Xorazm va Qoraqalpog‘iston hududlarida joylashgan qadimiy shaharlar — Xiva, Qo‘hna Urganch, Topraq qal‘a, Ayaz qal‘a, Mizdaxkan, Shilpiq minorasi kabi yodgorliklar UNESCO ro‘yxatiga kiritilgan.

2. Transport-logistik infratuzilmaning rivojlanishi. “Toshg‘ozi – Nukus – Beyneu” avtomobil yo‘li, “Turkmenabat – Xiva” temiryo‘li, “Xorazm aeroporti” va “Qaraqalpaq aeroporti” orqali sayyohlar uchun qulay transport imkoniyatlari yaratilmoqda.

3. Ekoturizm va etnoturizm salohiyati. Ustyurt platosi, Sudochye ko‘li, Amudaryo deltasi, va Orol dengizi atrofidagi hududlar ekologik va ilmiy turizm uchun noyob manzillardir.

4. Mintaqaviy siyosiy barqarorlik. O‘zbekiston va qo‘shni davlatlar o‘rtasidagi do‘stona diplomatik munosabatlar turizm sohasida barqaror hamkorlik uchun shart-sharoit yaratmoqda. Mazkur yo‘nalishning asosiy maqsadi — tarix, tabiat, madaniyat va zamonaviylik uyg‘unligida “bir sayohatda to‘rt davlat” konsepsiyasini amalga oshirishdir.

Loyiha doirasida amalga oshirilayotgan ishlar

Loyiha 2024-yilda O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi, Turkmanistonning “Türkmenaragatnaşyk” agentligi, Qozog‘istonning Turizmni rivojlantirish qo‘mitasi hamda Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi hamkorligida ishlab chiqilgan.

Amalga oshirilayotgan ishlarning asosiy yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

- Infratuzilmani rivojlantirish: yo‘nalish bo‘ylab avtomobil yo‘llarini rekonstruksiya qilish, chegara postlarida “yashil yo‘lak” tizimini joriy etish, yangi turistik komplekslar qurish.

- Madaniy yodgorliklarni restavratsiya qilish: Xiva va Qo‘hna Urganchda qadimiy madrasa va minoralarni qayta ta‘mirlash, turizmga moslashtirish.

- Ekologik turizmni rivojlantirish: Orolbo‘yi hududida ekologik marshrutlar, velosiped va kamchiq turlari uchun qulay infratuzilma yaratish.

- Raqamli turizm tizimini joriy etish: QR-kodli audio gidlar, onlayn bronlash tizimlari, 3D virtual turlar va sun‘iy intellekt asosidagi marshrut rejalashtirish dasturlari.

- Xalqaro reklama kampaniyalari: “Discover Central Silk Road” brendi ostida xalqaro forum va ko‘rgazmalarda yo‘nalishni targ‘ib qilish. Mazkur ishlar natijasida yo‘nalish bo‘yicha 2025-yilda 1 million nafarga yaqin turistni qabul qilish rejalashtirilmoqda.

Madaniy meros va tarixiy qadriyatlarning o‘rni

Yo‘nalishning eng muhim jihatlaridan biri – madaniy meros obyektlarini asrash va ulardan oqilona foydalanishdir. Xiva shahri 1990-yildan beri UNESCOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan. Qo‘hna Urganch esa XII–XIV asrlar davrida Xorazmshohlar davlati poytaxti bo‘lgan. Turkmaniston tomonida joylashgan “Kunya-Urgench” majmuasi, Qoraqalpog‘istondagi “Ellikqal’a” arxeologik zonasi, Qozog‘istonning “Mang‘istau” viloyatidagi tabiiy landshaftlar ushbu yo‘nalishni “tarix va tabiat uyg‘unligi” konsepsiyasi bilan boyitadi. Bundan tashqari, xalq amaliy san’ati,

milliy oshxona, musiqiy an'analar va xalq bayramlari orqali sayyohlarga mintaqaning ko'p madaniyatli boyligi namoyish etiladi. Har bir hududning o'ziga xos hunarmandchiligi — Xorazmning yog'och o'ymakorligi, Qoraqalpog'istonning gilamlari, Turkmanistonning ipak mahsulotlari, Qozog'istonning zargarlik buyumlari — turizmning iqtisodiy jihatdan ham foydali tarmog'iga aylanmoqda.

Iqtisodiy va ijtimoiy ta'sir

Yangi turistik yo'lakning yaratilishi mintaqaviy iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston, Turkmaniston va Qozog'iston chegaralarida yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, kichik biznes subyektlari soni oshmoqda. 2025-yil prognozlariga ko'ra, ushbu yo'nalish bo'yicha turizm oqimi 2,5 barobar oshadi, turizm sohasida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi esa 30 foizga ko'payadi. Ayniqsa, transport-logistika tarmog'idagi rivojlanish (avtobus yo'nalishlari, temir yo'l qatnovlari, avia marshrutlar) mahalliy iqtisodiyotga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy nuqtayi nazardan, bu loyiha yoshlar uchun yangi ish imkoniyatlarini yaratadi, hududlarda madaniy faollikni oshiradi, ayollar tadbirkorligi va xalq hunarmandchiligi rivojlanishiga zamin yaratadi. Shu orqali turizm sohasida "inklyuziv iqtisodiyot" tamoyillari ro'yobga chiqmoqda.

Ekologik va barqaror rivojlanish tamoyillari

Yo'nalish Orol dengizi havzasi bilan bog'liq ekologik muammolarga befarq qolmaydi. Shu sababli loyihaning muhim yo'nalishlaridan biri — ekoturizm va ekologik mas'uliyatni rivojlantirishdir. Amudaryo deltasi, Sudochoye ko'li va Ustyurt platosida ekologik marshrutlar tashkil etilgan, bu joylarda "turizm va tabiat muvozanati" tamoyili asosida harakat qilinadi. Mahalliy aholi uchun ekologik ta'lim dasturlari yo'lga qo'yilgan, chiqindilarni qayta ishlash tizimi joriy etilmoqda. Bundan tashqari, yo'nalish bo'yicha qurilayotgan infratuzilmalarda quyosh energiyasi panellari, suvni tejovchi texnologiyalar, biomateriallardan foydalanish kabi "yashil innovatsiyalar" qo'llanmoqda.

Kelajak istiqbollari

Kelgusida mazkur yo'nalish "Silk Road West Corridor" nomi ostida yagona xalqaro brend sifatida tanitilishi rejalashtirilgan. Rejalarga ko'ra, 2030-yilgacha yo'nalish bo'yicha turistik oqim yiliga 3 million turistga yetadi. Shuningdek, O'zbekiston, Qozog'iston, Turkmaniston va Qoraqalpog'iston o'rtasida qo'shma universitetlar, turizm akademiyalari, ilmiy-tadqiqot markazlari tashkil etilishi kutilmoqda. Bu markazlar nafaqat turizmni, balki ekologiya, tarix va madaniyatni o'rganish bo'yicha ham hamkorlikni chuqurlashtiradi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, UNESCO, UNWTO va Islom taraqqiyot banki ushbu yo'nalishni "Markaziy Osiyo barqaror turizm klasteri" sifatida e'tirof etgan.

Xulosa

"Turkmaniston – Xorazm – Qoraqalpog'iston – Qozog'iston" yo'nalishining tashkil etilishi Markaziy Osiyo mintaqasining turizm xaritasida yangi sahifa ochdi. Bu

loyiha faqat iqtisodiy foyda emas, balki madaniy almashinuv, ekologik barqarorlik va mintaqaviy integratsiyani ham mustahkamlovchi kuchli mexanizmga aylandi. Tarixiy merosni asrash, zamonaviy transport tarmoqlarini rivojlantirish, yoshlar uchun yangi imkoniyatlar yaratish va ekologik yondashuvni kuchaytirish — bu yo‘nalishning asosiy tayanch tamoyillaridir. Natijada, Markaziy Osiyo xalqaro turizm markaziga aylanmoqda va bu yo‘nalish uning eng yorqin timsollaridan biri bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. Markaziy Osiyo transchegaraviy turizm dasturi – 2024. Toshkent, 2024.
2. UNWTO. Silk Road Heritage Corridors Initiative. Madrid, 2023.
3. UNESCO. World Heritage in Central Asia: Challenges and Opportunities. Paris, 2022.
4. Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi. Orolbo‘yi ekoturizmini rivojlantirish konsepsiyasi. Nukus, 2024.
5. Karimov, S. “Xorazm turizm salohiyati va integratsion yo‘nalishlar.” Turizm iqtisodiyoti jurnali, №4, 2023.
6. Turkmenaragatnashyk Agentligi. Tourism Development Strategy 2030. Ashgabat, 2024.
7. World Bank. Regional Connectivity and Tourism Infrastructure in Central Asia. Washington, 2023.
8. Alimova, M. “Ekoturizmda innovatsion yechimlar.” Oliy ta’lim va barqaror rivojlanish, №2, 2024.